

FIGYELŐ

A MAGYAR FÖLD ARCHAEOLOGIÁJA

Az, amit e sorok élére címül írtunk, a budapesti egyetem legújabb tanszékének elnevezése. A tanszék mégsem egészen új, mert a nyugdíjazás révén megüresedett érem- és régiségügyi tanszék átszervezéséből keletkezett. Minthogy az ilyen átszervezés nem ok nélkül történik, hanem alapos megfontolások következménye, talán nem felesleges áttekintenünk azokat a feladatokat, melyek a magyar régészeti tudományra várnak, s e feladatok megoldásának keretében foglalkoznunk e tudománynak egyetemünkön való helyzetével. Szükséges, az ügy érdekében való, ezt megtennünk; annál inkább, mert Márton Lajos a Magyar Szemle egyik régebbi (VIII. 3.) számában igen alaposan és mindenben meggyőzően ismertette e feladatok egyik ágát, t. i. ősrégészeti kutatásaink feladatait.

Mindenekelőtt abból a meglehetősen ismert tényből kell kiindulnunk, hogy a régészet míg egyfelől a legnemzetközibb, másfelől fontos és nehéz nemzeti feladatokat is nyújtó tudomány. Lássuk előbb a szorosán vett nemzeti feladatokat.

A magyar nemzeti történelem történeti kora — kerekén számítva — Kr. u. 1000 évvel, azaz a királyság megalapításával kezdődik. Valójában valamivel később. Ekkortól kezdve vannak ugyanis egyidejű, itt nálunk keletkezett, írásos tudósítások a magyarságról. A nemzet megelőző időbeli életéről, etelközi, lebediai és nagymagyarországi tartózkodásáról is vannak ugyan egyidejű tudósítások, de azok idegenektől származnak, s így ezt a korszakot a nemzeti történelem szempontjából csak viszonylagos történeti kornak mondhatjuk. Ezt viszont olyan korszak előzi meg, amelyről legfeljebb régészeti leletek útján tudunk meg valamit. Ha tehát a magyarságnak történeti kora előtti időkben lefolyt életéről tájékozódni kívánunk, ezt elsősorban a régészeti leletek alapos tanulmányozásával érhetjük el, mégpedig úgy, hogy az ezeresztendő haza földjén előkerülő leletek segítségével, térben és időben visszafelé menve kutatunk. Szükséges tehát a magyarság itthoni legrégebbi emlékeit alaposan ismernünk, de szükséges a régebbi hazák területén maradványokat is felkutatnunk, mert a két munka csak együttesen teljes, s a kettőnek párhuzamosan kell haladnia.

Igen helyes gondolat volt ezek szerint a múlt század utolsó éveiben és e század elején a gróf Zichy Jenő-féle harmadik expedíció eredményeivel kapcsolatosan felmerült terv, hogy Kazánban egy magyar intézetet kellene szervezni, amely a fennebb vázolt munkának Oroszországra eső részét elvégezzé; nyilvánvaló ugyanis, hogy azt innen hazulról kellő eredménnyel elvégezni nem lehet. A terv Posta Bélától származott s Zichy Jenő gróf melegen felkarolta. Mégsem lett belőle semmi, mert „nem volt reá pénz“, amint mondták. Valójában nem volt érzék a kérdés iránt azokban, akiknek az anyagi feltételeket meg kellett volna teremteniök. Aztán meghalt Zichy gróf is, Posta Béla pedig nem az az ember volt, akinek érvelése eléggé „meggyőzte“ volna az illetékeseket; különösen miután 1903 óta a politikában

erősen ellenzéki szerepet játszott. Közelmúltbeli miniszterünkkel bizonyára sokkal könnyebben lehetett volna ebben a kérdésben is kedvező eredményre jutni, de a mai orosz viszonyok nem alkalmasak a terv megvalósítására. Mint feladat azonban előttünk áll ma is a kérdésnek ez a része.

A másik része az, hogy az itthoni emlékeket feltárjuk és feldolgozva ismertessük meg a világ szaktudományosságával. Ezt a munkát nekünk kell elvégeznünk. Egyfelől azért, mert ez a mi legszemélyesebb nemzeti ügyünk, amely a nyugati tudományosságot közvetlenül annál kevésbé érdekli, mert tőlünk nyugatra magyar régészeti emlékek legfeljebb nagyon szórványosan kerülhetnek napfényre, s így azokat ott nem ismerhetik kellően, legfeljebb a mi közvetítésünkkel. Másfelől azonban mégis tudniok kell a nyugati szakembereknek is ezekről a leletekről mindent, mert hiszen a művelődési hatások nem ismernek sem politikai, sem vámhatárokat, s egészen bizonyos, hogy e haza földjén nemcsak mi kerültünk nyugati művelődési hatás alá, hanem mi is adtunk nekik, ha kevesebbet is, mint amit kaptunk, de bizonyára többet, mint általában tudják és hirdetik.

Nyilvánvaló ezek szerint, hogy a magyar régészeti tudománynak vannak szorosan vett nemzeti feladatai, melyeket nekünk magyaroknak kell elvégeznünk, két okból: ezt kívánja a nemzeti becsület; de más nem is tudja jól elvégezni, csak mi. Támogatást pedig ebben a munkában legfeljebb a tőlünk keletre lakó népektől remélhetünk, nyugatról semmi esetre; keletről azonban ezeregy okból nem kapunk. Ebben a kérdésben mindenesetre tudnunk kell, hogy nyugati útmutatásra nem számíthatunk, tehát a magunk lábán kell járnunk, s nekünk kell vezetnünk.

Az ezer esztendő magyar nemzet meghatározásában azonban nemcsak azoknak a tényezőknek van elhatározó szerepe, amelyeket magával hozott, hanem a történeti haza földjén kapottaknak is. A magyar föld archaeológiája tehát nagyon komoly nemzeti tárgy; feladatköre nemcsak arra a korra terjed ki, amióta a magyarok vagy azzal köztudomásúlag rokon népek megjelentek e földön, hanem arra, amióta itt az ember megjelent. Az ősrégészeti feladatokat alaposan fejtegette Márton Lajos hivatkozott cikkében. Nem kevésbé fontosak azonban a római kornak az emlékei is. Egyfelől azért, mert a honfoglaló magyarság már elébb is részesült a a rómaival rokon hellénisztikus művelődési hatásokban, másfelől és főleg azért, mert a megtelepült magyarság közvetlenül kapott a lehanyagot, még inkább az átalakult római műveltségéből. De az ezereztendő föld szeretete, becsülete is kötelességünké teszi ezeknek az emlékeknek kutatását, feltárását és méltatását, ami ismét a mi, becsülettel másra át nem ruházható feladatunk. El kell végeznünk annál inkább, mert ez a föld már olyan darabja a világnak, melyen az egyetemes történelemnek (értve alatta nemcsak a szorosan vett történeti, hanem azt megelőző korszakokat is) világformáló tényei folytak le, s így ennek a földnek története nélkül Európa sem ős-, sem római, sem népvándorláskori korszakainak ismerete nem lehet teljes. S ha a nemzetközi politikai és gazdasági tényezőknek van okuk és módjuk arra, hogy valamely államot az egyetemes érdekek jogcímén bizonyos kötelezettségekkel terheljenek meg, bizonyára elvárja és joggal várja el a nemzetközi tudományosság minden államtól, hogy a reá eső régészeti feladatokat becsülettel elvégezze. Nyilvánvaló viszont az is, hogy ebben a tekintetben is az elvégzett munka mennyiségétől és minőségétől függ a becsülés foka.

Mindez tökéletesen indokolja azt, ha egyetemeken a magyar föld archaeológiája címen tanszéket létesítenek. Más kérdés az, hogy ezt a hatalmas tárgykört egyetlen szakember megfelelően elláthatja-e?

A kérdésnek ezt a részét tisztára tárgyi vonatkozásában kell tárgyalnunk, a személyiek tökéletes kikapcsolásával. Nem nehéz a dolog, mert abban

minden szakember egyetért, hogy olyan régész, aki a paleolithikumtól a honfoglaláskori régészetig minden korszakot a tudomány mai álláspontján egyenlő készséggel művelni képes legyen, sehol sincs. Olyan, aki mindenik korra nézve tud útbaigazításokat, indításokat adni, bizonyára akad, de ez más. Kétségtelen tehát, hogy az egyetemen nem elegendő egyetlen tanszék a régészet számára akkor sem, ha azt a hazai föld régészetére „szűkítjük“ is, mert ez a szűkítés valójában hallatlan bővítést jelent pl. a klasszikái archaeológiával szemben. S ha közvetve még ezt is rákényszerítjük, olyan feladatot róttunk egy emberre, amelyet senki el nem bír már manapság.

De van-e egyáltalán szükség klasszikái régészetre?! E kérdésre lehet hosszasan és indokolásokkal felelni, de lehet röviden is. Mi az utóbbit választjuk, s feltesszük a kérdést: Kell-e világtörténelmet tanulnunk? Igaz-e, hogy az ember, az ember műveltsége történeti fejlődés eredménye? Igaz-e, hogy a klasszikus műveltség mai műveltségünk anyja, s még vallásunk teljes megismerése, főleg értékelése is lehetetlen a klasszikus és hellénisztikus kor emlékeinek, szellemének alapos ismerete nélkül? Mindez természetesen igaz, tehát igenis szükségünk van a klasszikái régészet tanítására. Nekünk magyaroknak ezeken felül még azért is kell klasszikái régészeti tanszék egyetemeinken, mert hazánk földjének van római kora is. Különbösen sem volna szerencsés dolog e téren kikapcsolódnunk a nemzetközi tudományosság közösségéből, éppen most, mikor a római magyar intézet és a Harrison-alapítvány lehetővé teszik, hogy ifjaink alaposan kiképeztessenek úgy a görög, mint a római régészet terén. A többi Collegium Hungaricumok egyébként sem éppen melegágyai a régiség-tudománynak, holott úgy a bécsi, mint a berlini lehetne az, mégpedig elsősorban az őskori s a római provinciális, de akár a klasszikái régészet szempontjából is. Az utóbbival foglalkozóknak a római intézet és a görögországi ösztöndíj lehetővé tenné tanulmányi előkészületeik betetőzését.

Mindezt azért kellett elmondanunk, hogy indokoljuk azt az állításunkat, hogy a régészeti képzés korántsincs megoldva azzal, hogy a budapesti egyetem régészeti tanszékét átszervezték. Olyan tanszékre, mely — magántanárok támogatásával — elsősorban a magyar föld régészetével foglalkozik, igenis szükség van. De szükség van klasszikái régészeti tanszékre is, még pedig legalább is ugyanolyan mértékben, sőt nagyobb mértékben azért, mert a hazai régészet művelésére vannak intézményeink, elsősorban a Nemzeti Múzeum, ahol az általános előképzettségű fiatalember specializálódhatik; a klasszikái régészetre ellenben nincsen ilyen intézetünk. Itthon. De ott van Rómában és a Harrison-alapítvány révén Athénban: ezek az utóbbiak teljesen kárba vesznek, ha ifjaink itthon nem nyerhetnek megfelelő előkészületet.

Bármennyire időszerűtlennek látszik a mai államháztartási viszonyok közt, a remélt jobb jövőre gondolva, meg kell állapítanunk, hogy ennek a nemzetközi vonatkozásai révén igen fontos tudományzagnak méltóbb helyzetet kell egyetemeinken biztosítanunk. Ennek első következménye, hogy ne csak a két régi — a budapesti és szegedi —, hanem a másik két egyetemen is legyen tanszéke a régiség-tannak. Mégpedig ha csak egy tanszék van, akkor az klasszikái jellegű legyen. Meg kell vallanunk, hogy az ókori történettudományok tanszékek tekintetében érthetetlenül mostoha elbánásban részesülnek egyetemeinken, holott éppen ezek volnának a nyugattal való kapcsolatok legalkalmasabb eszközei, s ebből a szempontból azért lehetnének hasznosak, mert igazán politikamentesen tárgyalhatók.

Külföldi egyetemeken mindenütt megvannak ezek a tanszékek, tudtommal még a balkániakat sem véve ki, s olyan területeken is, ahol a hazai föld nem rejt sem görög, sem római emlékeket.

Régészeti feladataink rendkívül számosak; ezen a téren rendkívül nagy az adósságunk úgy magunkkal, mint a nemzetközi tudományossággal szemben. Ennek nem az az oka, mintha nálunk nem lettek vagy pláne ne lehettek volna igen kiváló régészek. Ha egészen őszinték akarunk lenni — már pedig kötelességünk annak lenni —, meg kell mondanunk, hogy ebben a tekintetben csak részben hibásak azok a múltbeli „illetékesek“, akiknek az anyagiakról gondoskodniok kellett volna. Sokkal hibásabbak azok a személyi ellentétek, melyek miatt a döntésre hivatottak nem tudtak tisztán látni, s ennek következtében megfelelően intézkedni. Minek következtében voltak a nemzetközi tudományosságban is elismert szakembereink, akikben egyébként ma ismét nincs nagy hiány, de a magyar régészet tengődött, feladatának távolról sem tudott megfelelni. Ma tagadhatatlanul jobb a helyzet, de távolról sem az, aminek lennie kellene. Tudománypolitikánkban, különösen nemzetközi vonatkozásban, a régészet méltatlanul van Hamupipőke szerepre kárhóztatva, amin rövidesen és alaposan segíteni kellene. Mégpedig intézményesen. Mert e nélkül lesznek továbbra is elismert, a külföldön is szereplő tudósaink, de nem lesz olyan magyar régészeti tudományosság, amilyennek lennie kellene, s amilyen minden nehézség nélkül lehetne. Mert ebben a tekintetben is színigazság, hogy nálunk a tehetségek az utcán szaladgálnak, s csak meg kell fognunk és nevelés alá kell vennünk őket. Ezek a tehetségek ma igen gyakran külföldi folyóiratokban, idegen lobogó alatt eveznek a szaktudomány széles vizein. Egyéni szempontból ez bizonyára előnyös, mert hiszen a hazai elismertetésnek igen jó előmozdítója, de a magyar szaktudományra nem vet túlságosan kedvező fényt az, ha szakembereink többet szerepelnek künn, mint itthon. Módot kell adni nekik, hogy minden erejüket itthon fejthessék ki, s csak mellékesen az idegenségben.

BUDAY ÁRPÁD

MIT ÉRTSÜNK „EURÓPA“ ALATT?

EZT a kérdést a népszövetség szeptemberi közgyűlésén vetette fel az olasz delegáció. Javasolta, hogy az a bizottság, melyet Briand páneurópás tervezetének az ügyében küldtek ki, mindenekelőtt ennek a kérdésnek, Európa fogalmának a tisztázását vegye programjába. Ennek a feladatnak teljesítése nem a legkönnyebb lesz a bizottságra váró nehézségek között. Itt ugyanis távolról sem szőrszálhasogatásról van szó, még csak nem is merőben elméleti érdekű vizsgálatról, hanem egy elsőrangú gyakorlati jelentőséggel bíró tudományos feladatról, mely éppen ezért nem lehet kontemplációnak az eredménye, még kevésbé bármily nemes szándékú álmódzás vetülete, ellenkezően: a valóságos helyzet empirikus megállapítása lehet csak, bármily lehangoló eredményhez is vezet esetleg.

A kérdés feltétele teljesen jogos. A felelet pedig rendkívül nehéz. Ez a pár soros megjegyzés távolról sem reméli a megoldást, pusztán a megoldás iránya után szeretne tapogatózni.

Az „Európa“ szónak adhatunk geográfiai jelentést és akkor Ázsiának ama félszigetét szokás alatta érteni, melyet az Ural választ el a kontinenstől. Az önállóság, az önálló egység méltósága ezzel máris igen bizonytalannak derül ki. De nem is sokra megyünk ezzel a fogalommal a mi esetünkben. Hiszen egyes népek, melyek pedig ezen a geográfiai egységen élnek, egymásra kezdik megtagadni európaiságukat. Oroszország minden közösséget

megtagad azzal az Európával, melyhez Nagy Péter olyan kitartó erőszakkal csatolta egykor. Anglia ugyancsak fokozottabb mértékben kezd előkelő idegen lenni Európában a maga interkontinentális birodalmi jellemével. Ezek bevallott és szándékos elszakadások Európától a geográfiai idetartozás ellenére. De bent a kontinens belsejében is egy csomó mozzanat van, mely igen jelentéktelen tényezővé fokozza az Európa-fogalom megalkotásában a geográfiai elemet. Néprajzi egységnek szintál nem vehetjük Európát, nagyon is heterogén eredetű népek élnek itt együtt. És még más baj is van: európai eredetű népek élnek más kontinenseken, melyek semmi közösséget nem hajlandók vállalni velünk, sőt az egész páneurópás terv nagyban az európaiak által alapított Amerika ellen irányul védekezésésként. Közös történeti múlt lenne az alapvető tényező? Lehetne. De a történeti jelen ezt az egységet is egyre rohamosabb ütemben oldja fel. Ez a helyzet akkor is, ha kulturális egységként akarjuk Európát felfogni. Az a kultúra, melyet európainak nevezünk, először is nem autochton. Elemeit keletről hozták a görögök, új keleti megtermékenyítésben részesült a hellénizmus korában Nagy Sándor hódításai nyomán, majd jött az Imperium Romanum interkontinentális kiterjedtsége és a népvándorlás folytán fellépő hatástömeg. Az így alakult kulturális egységet nevezzük európainak. Ezen most is új idegen hatások szántanak keresztül-kasul a földkerekség minden zugából. És másoldalról: ez az európai kultúra nemcsak a mi félszigetünkön otthonos immár! Ez a kultúra már világkultúra. Ez az egyetemes emberiség kultúrája, természetesen kiegészülve a lokális kultúrák elemeivel. Az egyetemes emberiség megteremtése az egymásról nem tudó és különböző kultúrájú földrészekből: ez Európa történeti szerepe. De ezen integrálódás következtében elvesztette sajátmagát. Ma már távolról sem jelent olyan határozott máskultúrájuságot, mint nemrégiben is még, s ez a helyzet — ez lehet Európa legnagyobb büszkesége — óriás léptekkel halad a teljes kiegyenlítés felé, természetesen azon keretek között, melyeket a geográfiai, faji és történeti tényezők mindenkor megszabnak. Európában sem teljesen uniformizált az európai kultúra az egyes nemzeteknél. Mindebből azonban az következik, hogy ma már nem lehet, — s a jövőben még kevésbé, — Európát, mint kulturális egységet fogalmazni.

Egyetlen alap marad, melynek segítségével az európai egység megteremthető: a létfenntartás érdekközössége. Ezen egy olyan, igen határozott tartalmú és megfelelően elasztikus terjedelmű fogalom koncipiálható, mely mindenkor meg fog felelni a történeti helyzetnek. Nem más ez, mint az európaiság tudata. Nincs más hátra, európainak csak az a nép, nemzet, állam, sőt egyén tartható, mely maga is annak tartja magát és az európai érdekközösségben való részességet érzi. Természetesen ez a közösségérzet nagyobbára kényszerű. Az a nép érzi magát európainak, amelyik kénytelen vele, amelyiket a földkerekség roppant közösségei arra ítélnék. Az európaiságnak tehát egy pozitív és egy negatív mozzanata van: szembe kényszerítettség a többi világgal egyrészt és ezeknek a szembe kényszerített népeknek érdekközösségi, egymásraultalsági tudata másrészt. A történeti helyzet vas logikával diktálja az európai egység megteremtésének elodázhatatlanságát, de diktálja azt is, hogy ez az egység valóban egység legyen, olyan népek egysége, melyek érzik és akarják a közösséget. Éhez természetesen szükséges minden olyan mozzanatk a kiküszöbölése, ami akadályul szolgál a közösség széleskörű óhajtásának útjában. Az első feladat valóban az, amit az olasz delegáció annak jelölt meg, ki kell dolgozni az európai közösség fogalmát, összefoglalni azokat az érdekszövedékeket, melyek ma Európát teszik, s melyek valaha is tenni fogják, vagy legalább is tehetik. Azután szükséges apróra kielemezni, mik azok a mozzanatok, melyek a jelen

helyzetben ennek az egységnek ellenemondanak, melyek tehát az egység megvalósulásának az útjából elhárítandók. Oda kell vinni a helyzetet, olyan szellemi légkört kell így teremteni, hogy minden nép világosan felismerje európaiságának kényszerét, azt vállalja, a közösség megteremtésének elkerülhetetlenségét felismerje és készséggel rajta legyen azoknak az akadályoknak az eltakarításán, melyek az egység megvalósulásának útjában állanak. És itt jegyezzünk meg valamit. Ez az írás nem akar az Európai Egyesült Államok propagandája lenni, minthogy nem politikai, hanem történet-filozófiai megfontolásokból indul ki. Ezen az állásponton nem az intézményes, materiális egység létrehozása látszik sürgősebbnek, hanem a szellemi egység bekövetkezése elkerülhetetlennek. Éppen ezért, ha valamit propagálni kell, az az európai öntudat, az európai közösség tudata. Ha ez szélesben áthatja az európaiságra ítélt népeket, akkor önként el fognak járulni a benső ellentétek az összefogásra kényszerülő népek között és erősebb egység létesül minden intézményes formánál.

Abban az érdekszövedékben, melyet az európaiság fogalma összegez magában, egyaránt helyet foglalnak politikai, gazdasági és művelődési elemek. Ám nem szabad soha egy pillanatra sem elfelejtem, hogy a fogalom középpontját mégis egy történeti elem képezi: annak a büszke tudata, hogy az az Európa, mely annak idején annak tartotta magát, s melynek mi egyenes örökösei vagyunk, teremtette meg az egyetemes emberiséget azáltal, hogy az elszigetelt földrészeket felfedezte a maga és egymás számára és megindította a kulturális integráció nagyszerű folyamatát. Az az Európa ez, mely a görög és római kultúra alapjáról kiindulva, az összes többi földrészeket megelőzve áttért és megmaradt a kereszténységben, s amelyen egymás után végigvonultak, megszakítatlan hullámokban, a renaissance, a reformáció, felvilágosodás, a 18. és 19. század nagy ipari, technikai és szellemi forradalmi. A mai Európán áll, hogy ez maradjon az Európa, mint ami eddig is, egyedül volt. Ennek a hagyománynak az önérzete és folytatásának az eltökélése adhatna Európa fogalmának, az európaiság mivoltának erkölcsi tartalmat. Az emberiség egysége bizonyos materiális formában immár megvalósult: az egyetemes érintkezés és a kultúrák integrációja történeti tény. Az emberi közösség mélyeséges tudata, az összetartozás és a közös feladatok egysége, az egyetemes béke és együttműködés valóban csak ideál maradna örökké? Bármint is, Európa, miután megteremtette az egyetemes emberiség mai formáját, folytathatná a munkát: mintája lehetne az emberi nemnek a további úton is: ama benső egység, az együttműködés, a béke útján. És akkor egyszer aztán elkövetkeznék az az idő, mikor az európai egység elenyészhetne, mikor tudniillik az összes többi szembenálló közösségek is elenyésznek, amikor megszűnnék az emberi közösségek közti ellentét minden formája.

Hogy ez utópia, azzal a páriszkörűli „békék“ fennállása idején nekünk magyaroknak mindig tisztában kell lennünk. Éppen ma még az európai egység is egészen illuzóriusnak látszik. De az ideák nem arra valók, hogy megvalósuljanak, hanem arra, hogy vezessék az emberi szándékokat, törekvéseket.

Joó TIBOR

KÜLPOLITIKAI SZEMLE

A brit parlamenti választások — MacDonald bemutatkozó beszéde — Az új angol kormány problémái — A font stabilizálásának kérdése — A jövőtételt kérdés újra rendezése — Laval washingtoni útja — A német adósságok ügye — Grandi washingtoni látogatása — A jugoszláv választások

A BRIT parlamenti választások október 27-én zajlottak le heves, háromhetes harc után, amely azonban egyáltalában nem volt oly vad, mint ahogyan azt a labour-vezérek megjósolták. A nemzeti kormány és a mögötte a „nemzeti rekonstrukció“ jelszavával egyesült pártok — a konzervatívok, a nemzeti liberálisok, a liberálisok és a nemzeti munkáspárt — s a másik oldalon a MacDonaldtól megváló Labour-párt között lefolyt küzdelem a nemzeti gondolat jegyében az utóbbiak teljes lehenyeresítésével végződött. A 615 képviselöt számláló parlamentben a kormánynak 554 támogatója van 52 labour-párti, 4 független liberális (tulajdonképpen Lloyd George és családja) és 5 pártunkívüli képviselövel szemben. A konzervatív párt a nemzeti koalíción belül egyedül oly többséggel rendelkezik, mint amilyenel soha párt a brit parlamentben nem bírt: 471 uniónistát választottak meg és így a konzervatív párt nyeresége 208 mandátumot tesz ki a múlt házzal szemben. Magától a Labour Party tói 182 mandátumot szerzett, ennek a pártnak összes vesztesége pedig 213 mandátum. Természetesen a konzervatívoknak nem szabad elfelejteniük, s ezt Stanley Baldwin a választások után rögtön lojálisán ki is jelentette, hogy ilyen óriási többségüket sok liberális és labour szavazatnak is köszönhetik.

Némileg, de nem lényegében, változik a kép, ha a leadott szavazatok arányát vizsgáljuk. A közel 30 millió brit szavazó közül a választásban résztvett és tényleg leszavazott valamivel több mint 21 millió. Ebből 14.5 millió szavazott a kormánypárti koalícióra és több mint 11.5 millió, tehát a leadott szavazatok abszolút többsége konzervatívokra esett, míg az ellenzék hat és háromnegyed millió szavazatot kapott. Másrészt nem szabad azonban elfelejtenünk, amit a baloldali lapok nemcsak Angliában, hanem mindenütt figyelmen kívül hagytak, hogy a konzervatívok 66 kerületben egyhangú mandátumot nyertek, ami annyit jelent, hogy azokban a kerületekben az oppozíciónak még csak küzdelemre sem volt kilátása. Korrekt tehát, ha átlagban 30 ezerével számítva e kerületek választóit, a nemzeti kormányra s a kormányon belül a konzervatívokra eső szavazatok számát hozzávetőleg 2 millióval emeljük, ami annyit jelent, hogy a konzervatívok a nemzet döntésénél körülbelül 13.5 millió, az egész nemzeti koalíció pedig 16.5 millió szavazatot nyert, azaz nyilván a nemzet abszolút többsége állott a mellé a politika mellé, amelyet Ramsay MacDonald, Stanley Baldwin, Sir John Simon és Sir Herbert Samuel együttesen képviseltek. Igaz viszont, hogy az angol választási rendszer következtében, amely nem ismer pótválasztást és az úgynevezett háromszögletű választásoknál a relatív többséget nyerőnek juttatja a mandátumot, a Labour Party kisebb képviselötet ért el a parlamentben, mint amilyen a ráeső szavazatoknál fogva őt megilletné — ez matematikailag nyilvánvaló. A matematikailag nagyon pontosan működő és alaposan kiegyensúlyozott német választási rendszer s az annak eredményeképp létrejövő, de kormányzásra képtelen Reichstag azonban aligha bizonyít a rendszer gyakorlati értéke mellett. Másrészt biztos, hogy a nemzeti kormány s Nagybritannia érdekében lett volna, ha a labour tekintélyesebb kisebbségben jött volna vissza a parlamentbe és megfelelő autoritással bírta volna ellenzéki ellenörző szerepét játszani.

A választás sikerében oroszánrésze van Snowdennek, a volt kincstári kancellárnak, aki mázsás érvekkel törte össze és maró gúnyal ostorozta volt

kollégáit, a Labour-párt új vezetőit, akik „megfutamodtak a népszerűtlen kötelesség teljesítése elől“ és akik a „párton kívül álló hataloménak — a Trade Union Congressnek — akartak szolgálni. A munkáspárt szerint a döntő lökést a liberális Walter Runciman, mostam kereskedelmi miniszter, ama leleplezése adta meg, hogy a labour-kormány a munkanélküli segélyalap javára a postatakarékpénztár betétjeit vette igénybe. Ez a hír a kistőkés tömegek sorában olyan rémületet okozott, hogy ez hozta meg a földcsuszamlásszerű vereséget. Állítólag különösen az asszonyok, a megtakarított kis pénzüket féltő feleségek, anyák és munkásnők szavaztak, a leleplezés hatása alatt, zárt tömegekben a labour ellen.

Dacára nagy tekintélyének, melyet a nemzeti győzelem még növelt, MacDonald helyzete a nem jól kiegyensúlyozott többség élén nemcsak nehéz, hanem veszélyeket is rejt magába a jövőben. A konzervatív párt protekcionista jobbszárnya már ma is türelmetlen, a védővámok rögtöni behozatalát és általában „tetteket“ sürget; legerősebb képviselőjük az új kabinetben Neville Chamberlain, aki Snowdentől vette át a kincstári kancellárságot. Kívánságuk érvényesítését nemcsak a választási program akadályozza, amely nem védővámok behozatalát tűzte ki, hanem kimondottan csak szabad kezet, „orvosi megbízatást“ kért a kormány részére, hanem ehhez képest az új kormány összetétele is jelzi, hogy az erőknek más egyensúlya érvényesül a kormányzásban, mint amilyent a nemzeti többség összetétele követelne. Az új kabinet 20 tagból áll s ebből 11 konzervatív (a parlamenti számarány szerint 18-nak kellene lennie), 5 liberális és 4 nemzeti munkáspárti (a parlamentben pedig a 471 konzervatív mellett 64 liberális és 14 nemzeti munkáspárti van!). A kabinet összetétele tehát nem a számarányokat, hanem sokkal inkább a védővámok kérdésével szemben elfoglalt tendenciákat juttatja kifejezésre: a teljes protekcionizmust Neville Chamberlain, az átmeneti protekcionizmust Sir John Simon, az új külügyi államtitkár, a luxuscikkek prohibícióját pedig Walter Runciman képviseli. A különböző irányok kompromisszuma egyelőre az, hogy a kormány felhatalmazást kap egy kerettörvényben mindazoknak a rendszabályoknak az életbeléptetésére, amelyek szükségesek a kereskedelmi mérleg egyensúlyának helyreállítására.

NEM ÉRDEKTELEN körülmény, hogy MacDonald bemutatkozó beszédét az új Ház első tárgyaló ülésén színtelennek, erőtlennek minősítették, olyannak, amely semmiféle programot nem ad és a nemzetnek nem mutatja meg az utat, amelyen a kormány járni óhajt. Egyetlen markánsabb mondata az volt, amelyben a „természetellenes gazdasági konstellációt“ okolta a mai helyzetért, hangsúlyozván, hogy ebből más kormányokkal egyetértésben kell keresni a kivezető utat. Ezt a mondatot valamivel jobban megvilágította a Guild Hallban, London polgármesterének hagyományos bankettjén mondott nagyobbzsabású szónoklata, amelyben a helyzetért félreérthetetlenül az 1919-es békeszerződéseket tette felelőssé, éppúgy mint a parlamenti opposzió új vezére, az öreg Lansbury a háborúutáni mentalitást okozta a mai helyzet bajaiért. Kiemelendő programpontja a kormánynak a Dominionokkal való szorosabb összeműködés ápolása, amelynek szolgálatában Thomas, dominionügyi miniszter meg fogja látogatni a birodalom összes nagy önkormányzó egységeit, hogy előkészítse a jövő évre Ottawába összehívandó gazdasági konferenciát. Ez nagy változást jelent a Labour-párt programjával szemben és azt mutatja, hogy meggondolt lépésekkel, fokozatosan bár, a kormány határozottan a protekcionizmus irányában halad, hiszen csak új védővámok mögött érhető el a birodalomnak egy nagyobb gazdasági egységben való egyesítése.

Sir John Simonnak, a nemzeti liberális párt leaderének, az alsóház egyik legfényesebb tehetségének és Anglia egyik legnagyobb jogászának kinevezése a külügyminisztérium élére pártpolitikai elgondolásokon kívül azt bizonyítja, hogy a kormány az eljövendő reparációs tárgyalásokkal, amelyek részben bonyolult jogi problémák körül fognak forogni, éppúgy mint a népszövetségi Tanácsban a mandzsuri konfliktussal kapcsolatban és végül a Leszerelési Konferencián, amelyen a revízió problémája állandóan fel fogja ütni fejét, a legjobb jogászával akarja magát képviseltetni. De talán jelenti azt is, hogy az indiai kérdés megoldásában visszatérnek a Sir John Simon elnöklete alatt kiküldött bizottság nevezetes jelentéséhez, amely helyi autonómiák megadásával javasolja Indiának az önkormányzatra való nevelését. Ez a tény együtt azzal a körülménnyel, hogy India képviselői — a hinduk, mohamedánok és a síkhek — egymásközt nem tudnak megegyezni a kisebbségi képviselő kérdésében, válságos helyzetbe hozta az indiai Kerekasztal Konferenciát. Pedig ennek a balsikere újból fellángoltamé a nemzeti ellenállást, a brit áruk bojkottját és kritikus helyzetbe hozná a birodalmat olyan pillanatban, amikor más, eddig nyugodtnak látszó részei — mint pl. Cyprus szigete — is lázadni kezdenek a brit uralom ellen.

LEGFONTOSABB problémája az új kormánynak mégis a font stabilizálásának a kérdése, azaz annak az értéknek megállapítása, amelyen a fonttal ismét visszatérnek az aranyvalutához. Vagy ha nem, az a kérdés, vajjon ne térjenek-e át a bimetallizmusra, amelynek hívei meglepő módon szaporodnak Angliában, különösen, amióta a font és az arany elválása következtében a brit ipar exportja a Távolkeletre ismét fellendült. Ezzel áll kapcsolatban a költségvetési egyensúly problémája, távolabbi kapcsolatban pedig a német rövidlejárátú tartozások kérdése, amelyben Anglia 76 millió font sterlinggel van érdekelve. A két nagy angolszász birodalom, állampolgárainak óriási érdekeltsége következtében, a legnagyobb nyomást hajlandó gyakorolni Párizsra, hogy Németországgal szemben a reparációk kérdésében engedékeny legyen.

ANGOL és amerikai nyomás nélkül is nyilvánvaló azonban Franciaország érdeke a jóvátételt kérdés újjárendezésében, ha meggondoljuk, hogy Németország fizetéseképtelensége, vagy csődje, ami együttjárna azzal, ha a reparációs fizetések integrális fenntartását követelnék, csődbe kergetné angol és amerikai hitelezőit is, tehát közvetve mérhetetlen károkat okozna a ma folyton növekvő aranytartálékkal rendelkező francia köztársaságnak is. Ez a circulus vitiosus, amelyre MacDonald rámutatott, tehát akkor is belevitte volna Franciaországot az engedékenységbe, amelynek most már némi jelét adja, ha Hoover Washingtonban nem igyekezett volna megnyerni Lávait a Young-terv revíziójának. Ami Németország rövidlejárátú adósságait illeti, a franciák logikailag és papíron helyesen argumentálnak azzal, hogy ők ezekben csak körülbelül 300 millió márka erejéig vannak érdekelve a másik két birodalom több mint 6 milliárd márkájával szemben és ezért megtagadják hozzájárulásukat nemcsak a zseniális Franqui-féle tervhez (azaz a rövidlejárátú adósságoknak a párizsi, newyorki és londoni piacon egy központi bank útján hosszúlejárátúvá való átalakításához), nemcsak ahhoz, hogy a rövidlejárátú tartozásoknak prioritásuk legyen a politikai jellegű jóvátételt tartozások előtt, — amit a németek nyilván csak taktikai okokból kívántak — hanem attól is, hogy maga a Young-terv értelmében kiküldendő bizottság, melynek feladata Németország fizetőképességének megvizsgálása a reparációk szempontjából, ezt a vizsgálatát kiterjessze a birodalom teljes fizetőképességére, azaz arra is, vajjon rövidlejárátú magánadósságait vissza tudja-e fizetni.

LAVAL miniszterelnök Washingtonból azzal tért vissza, hogy az Egyesült Államok elnöke a reparációs kérdés elintézésébe nem avatkozik bele, ennek megoldását teljesen Franciaországra bízta. Ez természetesen nagy siker volt Franciaország számára és biztonságot adott neki meglepetések ellen, de közelebbről megnézve a dolgot, nemcsak sikert jelent, mert ha a kiadott kommuniké sorai között olvasunk és összevetjük Laval nyilatkozataival és kezdeményezésével, így is magyarázható: „a reparációs kérdést meg kell oldani, mert különben elpusztulunk, nemcsak mi, amerikaiak, hanem ti is, franciák, bármily kevésbé vagytok is közvetlenül érdekelve a német magáncsödtömegben. Én azonban ebbe többet nem avatkozom bele, mert nem értették meg a múlt nyári nagyszabású iniciatívám és meghíúsítottátok azt, tehát tőlem egy lépést se várjatok addig, amíg ti meg nem oldotátok úgy, hogy ezzel Németországot a csödtől megmentsetek és magatokat is szilárdabb alapokra állítsátok, mint amilyenek ma álltok, nagy aranykincsetek dacára. Semmiesetre se várjátok tőlem azt, hogy a saját magatok és szövetségeseitek mai nyugalját és biztonságát én garantáljam.“

ENNEK a nem is barátságatlan okfejtésnek, amely még csak presszió sem volt, amellyel szemben tehát a teljes siker illúzióját fel lehetett tartani, ami pedig a francia közvélemény szempontjából nagyon fontos, megvolt a hatása: Laval még Washingtonból megüzente a német kormánynak, hogy várja a kezdeményező lépést a Young-terv keretein belül és a Young-terv által nyújtott lehetőségek felhasználásával. Hiszen a washingtoni látogatás egyik nagy sikere a Young-terv újólagos teljes megerősítése volt. A német részről teendő lépés, melynek részleteit tárgyalják Berlin és Párizs között, annyit jelent, hogy a német kormány a Young-egyezmény 119. és 120. cikke alapján a birodalom fizetőképességének megvizsgálására bizottságot kér s ez jelentést tesz a hitelező hatalmaknak. A koncesszió, amire a francia kormány, előbbeni merev álláspontjával ellentétben, most úgy látszik hajlandónak mutatkozik, az, hogy kész kiterjeszteni ennek a bizottságnak hatáskörét nemcsak egy transzfer moratórium megvizsgálására, hanem arra is, hogy az úgynevezett védett (feltételes) annuitások felfüggesztését is javasolhatja. A németek a magánadósságoknak elsőbbséget kívánnak oly módon, hogy 7 milliárd márkát kitevő olyan német rövidlejáratú tartozásoknak, amelyek nem nyugszanak effektív áruüzleten, tehát nem elengedhetlenül szükségesek, 10 év alatt teljesítendő törlesztéses visszafizetését a reparációs fizetések elébe akarnák helyezni. Ezek 700 millió rátája e szerint elsőbbséggel bírna a jóvátétel 660 millió feltétlen annuitása előtt! Ezt a franciák nyilván megtagadják, de úgy látszik hajlanak vagy a felé a megoldás felé, hogy egy másik bizottság, a Young-terv alapján kiküldendővel egyidejűleg, vizsgálja meg Németország fizetőképességének ezt az arculatát, vagy pedig a jelek szerint esetleg arra is hajlandók lennének, hogy maga a Young vizsgálóbizottság Németország egész fizetőképességét — tehát az állam- és magánadósságokra vonatkozólag egyaránt — megvizsgálja. Ezek után alakulna ki a végítélet és az is, milyen sorrendben teljesítené Németország fizetéseit külföldi, politikai vagy magánhitelezőivel szemben. A bizottság vagy bizottságok valószínűleg hamarosan össze fognak ülni és javaslatuk esetleg már decemberben, de legkésőbb januárban a hitelezőhatalmak és Németország együttes konferenciája elé kerül, hogy a Leszerelési Konferencia idejére és február vége előtt, amikor a német Stillhalte-megállapodások lejárnak, a kérdést megoldáshoz juttassák. A tárgyalások második fázisa azután visszavezet Washingtonba, akkor fog kiderülni, vajjon lehetséges-e a Szenátust megnyerni a szövetségi adósságok teljes törlesztésének.

GRANDI washingtoni látogatása — alig egy hónappal a Lávaié után — szintén azt a célt szolgálja, hogy közelebb hozza Amerikát Európához s hogy a tengerentúli közvélemény kompetens tényezőit a Szenátusban és a képviselők házában kissé jobban hangolja egy aktívabb külpolitika irányában. A látogatást már Stimson európai utazása alkalmával előkészítették, amikor Rómában a leszerelés kérdésében bizonyos programmatikus megállapodások is jöttek létre az ebben a problémában teljesen egyetértő két nagyhatalom között. Egyes információk szerint Grandi genfi nagyszabású beszédének a célkitűzése, továbbá Grandinak a leszerelési szünévre vonatkozó javaslata, mely azóta bizonyos fenntartásokkal nemzetközi megállapodássá vált, ezekből a nyári eszmecserékből fakadt. Az olasz külügyminiszter utazásának ugyan Rómában éppúgy, mint Washingtonban csak informatív jelleget tulajdonítanak, már csak azért is, nehogy a közvélemény túlsókat várjon és csalódjék, mégis kétségtelen, hogy a közelgő Leszerelési Konferencián ennek a két államnak az állásfoglalását befolyásolni fogják a mostani megbeszélések a Fehér Házban. Grandi washingtoni időzése további fázisa annak az új diplomáciának, amelyet MacDonald két év előtti amerikai útja inaugurált: a felelős kormányférfiak közvetlen interkontinentális találkozásai diplomáciájának. Előbb volt a kabinet-diplomácia, aztán jött a titkos diplomácia, helyét felváltotta a konferencia-diplomácia, míg most tetőpontját érte el a miniszteri találkozások diplomáciája — aggódnia kell remélni, hogy több sikere legyen, nagyobb nyugalmat hozzon, mint elődjei.

A JUGOSZLÁV DIKTATÚRA választásai december 8-án zajlottak le, meghozván azt az eredményt, amelyet teljes joggal el lehetett várni, azaz száz százalékos többséget a kormány számára. Az igen bonyolult választási rendszer már egymagában elijesztően hatott. A kormány céltudatosan aktív részvétele a hadjáratban és a fokozott ellenőrzés, amit gyakorolt, a cenzúra fenntartása és az erős rendőri intézkedések, amelyekkel a kormányhatóságok az esetleg egymással találkozni merészülő ellenzéki vezéreket megrendszabályozták — két irányban hatottak: egyrészt általánossá tették az ellenzéki pártoknak, az egyedüli német kisebbségiek kivételével, akik 7 jelölttel akarták gouvemementális érzésüket bizonyítani, távolmaradását a választásoktól, másrészt a választóközönségben magában felébresztették azt a kívánságot, hogy olyan állásfoglalással, amely a hatóságoknak nem lenne egészen a kedvük szerint való, ne veszélyeztesse jólétét, személyes szabadságát vagy boldogulását. Ezzel elérték azt is, — hiszen Zsifkovics miniszterelnök személyesen szólított fel minden választót, hogy szavazzon — hogy a választásban való részvétel nem is volt olyan csekély, mint ahogyan joggal fel lehetett volna tétélezni; országos átlagban állítólag 65—75%-ot tett ki. A horvát kerületekben a horvát pártok becslése szerint 5—15%-ot, a kormány változó információi szerint 55%-ot. A németeknek, hiába óhajtottak lojálisak lenni, csak egy jelöltjüket sikerült behozniok, az egyetlen állítólagos magyart pedig — Szántónak hívják — a kormány választotta be és a múltja változatos.

Az új parlament, mely a diktatúrát lenne hivatva alkotmányossá tenni, december 8-án fog összeülni: feladata lesz a kormányzás folytonosságának és egységének megadni a hátvédet.